

Rechtbank Den Haag

Zaaknummer: KG ZA 23-991

Zitting: 4 december 2023, 10:00 uur

Mondelinge behandeling

Inzake

Oxfam Novib c.s.

gevestigd te Den Haag

Eisers

Advocaten: mrs. L. Zegveld, T. Van der Sommen

tegen:

De Staat der Nederlanden

zetelend te 's-Gravenhage

Gedaagde

Advocaten: mrs. R. Veldhuis en E. Koppe

INHOUDSOPGAVE

1. F-35 leveringen aan Israël	3
2. Bombardementen op Gaza: schendingen van het oorlogsrecht en (dreigende) genocide	3
3. Schendingen door de Staat van zijn internationale plichten en de exportregels	7
4. De verplichte toets onder het EUGS, het Besluit strategische goederen en de Regeling NL009....	9
5. Argumenten Staat om Israël niet uit te sluiten als eindbestemming van de Regeling NL009	12

1. F-35 LEVERINGEN AAN ISRAËL

1. Na 7 oktober plaatste Israël een bestelling bij het F-35 European Regional Warehouse.¹ De Douane maakte een melding bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken: of de minister deze levering wilde tegenhouden gezien de oorlog in Gaza?² Dat wilde ze niet, en dat wil ze nog steeds niet. De waarschuwing dat de gevechtsvliegtuigen bij kunnen dragen aan ernstige schendingen van het oorlogsrecht weegt voor de Staat niet op tegen zijn economische belangen en diplomatieke reputatie.

2. BOMBARDEMENTEN OP GAZA: SCHENDINGEN VAN HET OORLOGSRECHT EN (DREIGENDE) GENOCIDE

2. De Israëlische luchtmacht zet sinds begin oktober de F-35 gevechtsvliegtuigen in om Gaza te bombarderen.³
3. Op 12 oktober 2023 had Israël 6.000 bommen gegooid.⁴ Op 1 november waren dat er op Gaza Stad alleen al meer dan 10.000.⁵
4. De IDF zegt expliciet woonwijken als doelwit te nemen bij de luchtaanvallen.⁶ In één maand zijn 45% van alle wooneenheden in de Gazastrook beschadigd of verwoest.⁷ 1,8 miljoen mensen zijn ontheemd.⁸

¹ Aanhangsel Handelingen II 2023-2024, nr. 454, Antwoord op vragen van het lid Piri over de levering van F-35 onderdelen, d.d. 23 november 2023 (**productie 30**); S. Derix, P. van den Dool, 'Nederland blijft Israël F35-onderdelen leveren ondanks waarschuwing schending oorlogsrecht,' *NRC* 7 november 2023 (**productie 14**).

² S. Derix, P. van den Dool, 'Nederland blijft Israël F35-onderdelen leveren ondanks waarschuwing schending oorlogsrecht,' *NRC* 7 november 2023 (**productie 14**).

³ S. Derix, P. van den Dool, 'Nederland blijft Israël F35-onderdelen leveren ondanks waarschuwing schending oorlogsrecht,' *NRC* 7 november 2023 (**productie 14**). Nota F-35 onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444,454 en 455 (**productie 32**); Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 33**). Dagvaarding hoofdstuk 6.

⁴ Israeli Air Force @IAF site, 12 oktober 2023, te raadplegen via: <https://twitter.com/IAFsite/status/1712484101763342772?s=20>.

⁵ Eur-Med Human rights Monitor, 'Israel hits Gaza Strip with the equivalent of two nuclear bombs', 2 november 2023, te raadplegen via: <https://euromedmonitor.org/en/article/5908/Israel-hits-Gaza-Strip-with-the-equivalent-of-two-nuclear-bombs> en Ahrām Online, 'Israel Brags about dropping 10,000 bombs on Gaza since 7 October; airstrikes continue; humanitarian situation worsens, Day 26 as it happened,' 1 november 2023, te raadplegen via: <https://english.ahram.org.eg/News/511391.aspx>.

⁶ Zie bijvoorbeeld: IDF Editorial Team, 'IDF Spokesperson Operational Statement: October 10th 20:00', 10 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.idf.il/en/mini-sites/hamas-israel-war-articles-videos-and-more/briefings-by-idf-spokesperson-rear-admiral-daniel-hagari/october-press-briefings/idf-spokesperson-operational-statement-october-10th-20-00/>

⁷ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 'Gaza: Destroying civilian housing and infrastructure is an international crime, warns UN expert', 8 november 2023 (**productie 24**).

⁸ OCHA, 'Gaza: Internally displaced people (IDPs) as of 28 November 2023, OCHA 28 november 2023, te raadplegen via: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrjoiNzBIMWZkMzYtY2ZiYy00OTIjLTk5NDMtOTg0ZDAxODM4YWw5IiwidCI6IjBmOWUzNWRlTU0NGYtNGY2MC1iZGNjLTVIYTYxQXNmU2ZGM3MCIslmMiOjh9> en OCHA, 'Reported Impact since 7 October 2023,' OCHA geraadpleegd op 30 november 2023 via: <https://www.ochaopt.org/>.

5. Het totale dodental in Gaza staat volgens de laatste cijfers op ruim 15.207 mensen.⁹ In twee maanden zijn er in Gaza meer burgerdoden gevallen dan in Oekraïne in twee jaar.¹⁰ Met de dag loopt dit aantal op. Meer dan 6.000 kinderen zijn omgekomen. De VN Secretaris Generaal heeft gezegd dat “Gaza has become a graveyard for children.”¹¹
6. IDF bombardeert ziekenhuizen; 25 van de 36 ziekenhuizen zijn volgens de WHO buiten gebruik.¹² Het bombardeert watervoorzieningen,¹³ en sluit brandstof af waarop watercentrales draaien, met als gevolg dat honderdduizenden inwoners in Gaza ernstig watertekort hebben.¹⁴ Tussen 7 oktober en 21 oktober zijn 0 hulpgoederen Gaza

⁹ OCHA, ‘Reported Impact Since 7 October 2023’, OCHA geraadpleegd op 3 december 2023 via: <https://www.ochaopt.org/>. En: <https://x.com/evanhill/status/1730993416299823410?s=20>

¹⁰ OHCHR, ‘Ukraine: civilian casualty update 24 September 2023,’ 25 september 2023, te raadplegen via: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/09/ukraine-civilian-casualty-update-24-september-2023>; Uitzending Buitenhof 26 november 2023, in gesprek met Daniel Levy, VPRO 26 november 2023, tussen 32:40 en 33:00 minuten, te raadplegen via: <https://www.vpro.nl/buitenhof/lees/in-de-uitzending/2023/26-november.html>.

¹¹ P. Wintour, ‘Gaza becoming a graveyard for children’, says UN secretary General,’ *the Guardian* 6 november 2023, te raadplegen via: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/06/gaza-becoming-a-graveyard-for-children-says-un-secretary-general>. D. Sabbagh en J. Borger, ‘Gaza hostage deal: what do we know?’, *The Guardian* 22 november 2023, te raadplegen via: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/22/israel-hamas-war-gaza-palestine-hostages-release-deal-explained>.

¹² WHO, ‘OPT Emergency Situation Report: ‘Issue 2 (10 October 2023) As of 15.00’, 10 oktober 2023, p. 2, te raadplegen via: https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/oPt-emergency-situation-report-issue_2.pdf). WHO, ‘oPt Emergency Situation Update. Issue 13. As of 15 November 2023, 17:00’, *World Health Organization* 15 november 2023, p. 1, te raadplegen via: https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/WHO_Sitrep_13.pdf?ua=1. Zie ook het antwoord 33 van het kabinet van het schriftelijk overleg vastgesteld op 28 november 2023: “Inmiddels functioneren veel van de 36 ziekenhuizen in Gaza niet meer door onder andere een gebrek aan brandstof en schade door beschietingen. Het kabinet heeft grote zorgen over de bescherming van de ziekenhuizen in Gaza, die een speciale status genieten. Volgens het humanitair oorlogsrecht moeten ziekenhuizen te allen tijde worden ontzien en beschermd.” Citaat te raadplegen op p. 30, via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>.

¹³ OCHA, ‘Flash Update #4,’ 10 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-4>. OCHA, ‘Flash Update #30’, 5 november 2023, te raadplegen via: <https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-30>. Zie ook antwoord 2 van het kabinet van het schriftelijk overleg vastgesteld op 28 november 2023: “waterconsumptie in Gaza is 4% van het volume van voor 7 oktober 2023.’ Citaat te raadplegen op p. 7, via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>. Zie verder ook antwoord 69 van het kabinet van het schriftelijk overleg vastgesteld op 28 november 2023, te raadplegen via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>.

¹⁴ OCHA, ‘Flash Update #30’, 5 november 2023 (<https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-30>). Zie ook: Care International, ‘Water crisis threatens the lives of hundreds of thousands of people in Gaza,’ *Care International* 21 november 2023, te raadplegen via: <https://www.care-international.org/news/water-crisis-threatens-lives-hundreds-thousands-people-gaza>.

binnengelaten,¹⁵ een totale blokkade, verboden onder het internationaal recht.¹⁶

7. Het Israëlische leger maakt bij de oorlog dus geen onderscheid tussen burgers en militaire doelen zoals het oorlogsrecht vereist, en dat doet het bewust niet.¹⁷ Op 1 november 2023 zegt minister van Defensie op televisie dat Gaza één grote Hamas-basis is.¹⁸

8. De IDF woordvoerder zegt dat:

“the emphasis is on damage and not on accuracy”.¹⁹

9. Minister van Defensie geeft in een toespraak aan Israëlische troepen bij de Gazastrook aan:

“I have released all the restraints”.²⁰

10. De minister van Erfgoed geeft op 5 november aan in een radio-interview, geciteerd uit de Israëlische krant Haaretz:

"there are no non-combatants in Gaza".²¹

¹⁵ OCHA, 'Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #15', 21 oktober 2023 (<https://ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-15>). Al Jazeera, 'Gaza aid trucks stranded as Israel-Hamas war resumes,' 1 december 2023, te raadplegen via: <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/1/gaza-aid-trucks-stranded-as-israel-hamas-war-resumes>. Zie ook OCHA, 'Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #46', 21 november 2023 (<https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-46>): "a monthly average of nearly 10,000 truckloads of commercial and humanitarian commodities (excluding fuel) entering Gaza before 7 October." OCHA, 'Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #43', 18 november 2023 (<https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-43>).

¹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Nota Internationaalrechtelijke aspecten gewapend conflict Hamas-Israël', 16 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 5 (**productie 34**): "De afgekondigde algehele blokkade van Gaza door Israël, waardoor geen water, voedsel, medicijnen en brandstof meer naar een noodlijdende burgerbevolking in Gaza kunnen gaan, druist evident in tegen de Israëlische verplichtingen op basis van het humanitair oorlogsrecht, waaronder het bezettingsrecht, ten opzichte van de burgers en hulpverleners in Gaza. Mogelijk vormt dit ook een oorlogsmisdrijf (doelbewust uithongeren van de burgerbevolking)." Emailcorrespondentie 1 'Appreciatie tweet Borrell 1', d.d. 28 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 35**): "De stelling van Borrell dat deze situatie Indruist tegen het humanitair oorlogsrecht is juridisch zeker verdedigbaar." Emailcorrespondentie 2 'Appreciatie tweet Borrell 2', d.d. 31 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 36**). Zie ook: de in 2018 onder Nederlands voorzitterschap ingediende en unaniem aangenomen VNVR resolutie 2417 over honger als wapen oftewel "the link between armed conflict and conflict-induced food insecurity and the threat of famine" VNVR resolutie 2417 (2018) en persbericht 24 mei 2018, te raadplegen via: <https://press.un.org/en/2018/sc13354.doc.htm>.

¹⁷ Y. Abraham, 'A mass assassination factory', *+972 Magazine*, 30 november 2023, p. 13 (**productie 40**).

¹⁸ Twitter-account van Yoav Gallant, 1 november 2023, te raadplegen via: <https://twitter.com/yoavgallant/status/1719811118405689395>.

¹⁹ B. McKernan, "Emphasis is on damage, not accuracy": ground offensive into Gaza seems imminent,' *The Guardian* 10 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/10/right-now-it-is-one-day-at-a-time-life-on-israels-frontline-with-gaza>.

²⁰ E. Fabian, J. Magid, 'Gallant: Israel moving to full offense, Gaza will never go back to what it once was,' *The Times of Israel* 10 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.timesofisrael.com/gallant-israel-moving-to-full-offense-gaza-will-never-go-back-to-what-it-once-was/>.

²¹ Haaretz, 'Netanyahu Criticizes Minister who suggested 'option' of dropping Nuclear bomb on Gaza,' *Haaretz* 5 november 2023, te raadplegen via: <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-11-05/ty-article/netanyahu-criticizes-minister-who-suggested-option-of-dropping-nuclear-bomb-on-gaza/0000018b-9e7b-db71-a7df-ffffe4510000>.

11. Het gaat nog verder. De uitspraken laten de bedoeling zien om de mensen in Gaza uit te roeien. De minister van Financiën zei:

“We need (...) to take down Gaza.”²²

12. Op 9 oktober zei de Defensie minister:

“We are fighting human animals and we are acting accordingly”.²³

13. Op 13 oktober zei de Defensie minister:

“Gaza won’t return to what it was before. We will eliminate everything.”²⁴

14. Op 28 oktober verwijst Netanyahu tijdens een persconferentie naar ‘Amalak’. Dat is een oproep om de vijand van de Israëliërs uit te roeien.²⁵

15. Al op 19 oktober waarschuwen VN speciaal rapporteurs de internationale gemeenschap voor het risico op genocide in Gaza door Israël.²⁶ Israël heeft de militaire capaciteit om dit te realiseren, waarschuwen ze: “That is why our early warning must not be ignored”.²⁷

“The time for action is now. Israel’s allies also bear responsibility and must act now to prevent its disastrous course of action.”²⁸

²² I. Debre, ‘Israeli hostage crisis in Hamas-ruled Gaza becomes a political trap for Netanyahu,’ *AP News* 8 oktober 2023, te raadplegen via: <https://apnews.com/article/palestinians-israel-military-prisoners-hostage-hamas-soldiers-e75729364f8c0b453da272365c16d136>.

²³ E. Fabian, ‘Defense Minister announces ‘complete siege’ of Gaza: No power, food or fuel,’ *The Times of Israel* 9 oktober 2023, te raadplegen via: https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/defense-minister-announces-complete-siege-of-gaza-no-power-food-or-fuel/.

²⁴ P. Cunningham, ‘Death toll rises, chaos reigns as invasion of Gaza inevitable,’ *RTE* 14 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.rte.ie/news/analysis-and-comment/2023/10/14/1410895-israel-gaza-analysis/>.

²⁵ M. Landler, ‘Erase Gaza’: War Unleashes Incendiary Rhetoric in Israel,’ *New York Times* 15 november 2023, te raadplegen via: <https://www.nytimes.com/2023/11/15/world/middleeast/israel-gaza-war-rhetoric.html>. J. Krug, ‘Comparing Hamas to Amalek, our biblical nemesis, will ultimately hurt Israel,’ *The Jewish News of Northern California* 2 november 2023, te raadplegen via: <https://jweekly.com/2023/11/02/comparing-hamas-to-amalek-our-biblical-nemesis-will-ultimately-hurt-israel/>.

²⁶ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Gaza: UN experts decry bombing of hospitals and schools as crimes against humanity, call for prevention of genocide,’ *OHCHR* 19 oktober 2023 (**productie 25**). Zie ook International Commission of Jurists, ‘Gaza Palestine States have a Duty to Prevent Genocide’, d.d. 17 november 2023 (**productie 39**).

²⁷ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Gaza: UN experts call on international community to prevent genocide against the Palestinian people,’ *OHCHR* 16 november 2023 (**productie 22**).

²⁸ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Gaza is ‘running out of time’ UN experts warn, demanding a ceasefire to prevent genocide,’ *OHCHR* 2 november 2023 (**productie 26**). Zie ook: United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Gaza: UN experts call on international community to prevent genocide against the Palestinian people,’ *OHCHR* 16 november 2023 (**productie 22**) Zie ook ‘N. Derbali, ‘VN-experts: Israëlische schendingen Gaza wijzen op genocide in de maak,’ *NRC* 17 november 2023, te raadplegen via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/17/vn-experts-israelische-schendingen-gaza-wijzen-op-genocide-in-de-maak-a4181182>.

3. SCHENDINGEN DOOR DE STAAT VAN ZIJN INTERNATIONALE PLICHTEN EN DE EXPORTREGELS

16. De Staat moet zijn levering van F-35 onderdelen aan Israël per direct stoppen. Dat is zijn plicht op grond van gemeenschappelijk artikel 1 van de Geneefse Conventies, onder het Genocide Verdrag om genocide te voorkomen, en zijn plicht onder de exportregelgeving.²⁹
17. De stelling van de Staat, dat we niet met zekerheid kunnen vaststellen of er schendingen plaatsvinden, is een gotspe. Uit de minimale selectie van feiten die ik net aanhaalde, blijkt de bekendheid van de Staat met de enorme vernietiging aan infrastructuur en civiele centra in Gaza.³⁰
18. De Staat zegt ook de uitspraken van de verschillende hoge VN-vertegenwoordigers, ngo's en academici over ernstige schendingen van het oorlogsrecht "uiterst serieus" te nemen.³¹ Ook zegt de Staat: "Het kabinet is zich zeer bewust van de afschuwelijke berichten die sinds 7 oktober uit Gaza komen".³² De algehele blokkade noemt de Staat een schending van het oorlogsrecht en mogelijk een "oorlogsmisdrijf".³³
19. De Verenigde Staten zei zaterdag dat teveel Palestijnen in Gaza worden gedood en dat Israël meer moet doen om hen te beschermen.³⁴
20. Overigens is in het verleden al talloze keren door VN-onderzoekscommissies vastgesteld dat Israël oorlogsschendingen en zelfs oorlogsmisdrijven in Gaza heeft begaan.³⁵ Een punt waar ook de juristen van Buitenlandse Zaken op wijzen.³⁶

²⁹ Dagvaarding hoofdstukken 8 en 9.

³⁰ Zie uitvoeriger dagvaarding hoofdstuk 5 en Overzicht van bombardementen in Gaza sinds 7 oktober tot en met 21 november 2023 (**productie 11**).

³¹ Zie voor de positie van Nederland ten aanzien van VN-Rapporteurs antwoord 16 van het kabinet van het verslag van een schriftelijk overleg vastgesteld op 28 november 2023: "Het kabinet neemt ook nu de uitspraken van verschillende hoge VN-vertegenwoordigers onder wie de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, gerenommeerde internationale non-gouvernementele organisaties en academici over de vraag of het humanitair oorlogsrecht wordt nageleefd en of aan de vereisten van noodzakelijkheid en proportionaliteit wordt voldaan uiterst serieus." Citaat te raadplegen op pp. 16-17, via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>.

³² Zie antwoord 97 van het kabinet van het verslag van een schriftelijk overleg vastgesteld op 28 november 2023, pp. 74-75, te raadplegen via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>.

³³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Nota Internationaalrechtelijke aspecten gewapend conflict Hamas-Israël', 16 oktober 2023, bijlage bij Aanhangsel Handelingen II 2023-2024, nrs. 444, 454 en 455, p. 5 (**productie 34**): "De afgekondigde algehele blokkade van Gaza door Israël, waardoor geen water, voedsel, medicijnen en brandstof meer naar een noodlijdende burgerbevolking in Gaza kunnen gaan, druist evident in tegen de Israëlische verplichtingen op basis van het humanitair oorlogsrecht, waaronder het bezettingsrecht, ten opzichte van de burgers en hulpverleners in Gaza. Mogelijk vormt dit ook een oorlogsmisdrijf (doelbewust uithongeren van de burgerbevolking)."

³⁴ N. Bose & S. Holland, 'US VP Harris urges Israel to protect Gaza civilians', *Reuters* 2 december 2023, te raadplegen via: <https://www.reuters.com/world/vp-harris-sketch-out-us-vision-post-conflict-gaza-cop-2023-12-02/>.

³⁵ Zie hoofdstuk 4.5 van de dagvaarding. Zie ook UNGA, Human Rights in Palestine and Other Occupied Arab Territories: Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza conflict, A/HRC/12/48, 25 september 2009 (**productie 9**); UNGA, 'Report of the Independent commission of inquiry established pursuant to Human Rights Council resolutions S-21/1, A/HRC/29/52, 25 juni 2015 (**productie 10**).

³⁶ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij Aanhangsel Handelingen II 2023-2024, nrs. 444, 454 en 455, p. 4 (**productie 33**).

21. Dat de Staat zélf niet concreet wil benoemen waar Israël mee bezig is, is iets anders. De Staat gaat bewust iedere poging uit de weg om mogelijke schendingen te identificeren.
22. Dat doet de Staat niet bij andere oorlogen, bijvoorbeeld in Oekraïne of Soedan.³⁷ De Staat maakt doorgaans een eigen beoordeling van het gedrag van conflictpartijen op basis van eigen intelligence en analyse. Die eigen analyse wordt namelijk gebruikt door de Staat om beleid op te maken, bijvoorbeeld wapenexportbeleid.³⁸
23. Maar ten aan zien van Israël meent de Staat dat het aan partijen zélf, of aan de rechter, is om te bepalen of regels worden geschonden.³⁹ De interne irritatie was dan ook enorm toen de eigen Defensieattaché op de Nederlandse ambassade in Tel Aviv expliciet benoemde dat de IDF het oorlogsrecht schendt.⁴⁰
24. De diskwalificaties van de talloze bronnen van de Verenigde Naties waar de Staat zich in zijn conclusie van antwoord van bedient,⁴¹ zijn beschamend voor Nederland en voor de internationale rechtsorde die het in belangrijke mate van de VN moet hebben.
25. Dit gedrag is op zichzelf onrechtmatig. Bewust zelf geen informatie inwinnen en gezaghebbende bronnen ondermijnen, is een schending van de plicht onder het oorlogsrecht om Israël tot naleving van de regels te bewegen.⁴²
26. Wat hier ook van zij, het met zekerheid vaststellen van schendingen met F-35 gevechtsvliegtuigen in het huidige conflict is juridisch irrelevant. En wordt door de Staat dus ten onrechte – mogelijk zelfs bewust – opgevoerd. Immers, de verplichtingen onder internationaal recht en onze exportregels zijn niet afhankelijk van een formele erkenning van schendingen door de regering of door een rechter.

³⁷ T.a.v. Rusland zie bijvoorbeeld Nu.nl, 'Rutte: Russische schending mensenrechten mag niet ongestraft blijven', 3 maart 2022, te raadplegen via: <https://www.nu.nl/politiek/6187345/rutte-russische-schending-mensenrechten-mag-niet-ongestraft-blijven.html> en NRC, 'Premier Rutte noemt dambreuk 'echt een oorlogsmisdaad'', 6 juni 2023, te raadplegen via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/06/06/premier-rutte-noemt-dambreuk-echt-een-oorlogsmisdaad-a4166500?t=1701599646>. T.a.v. Soedan zie Brief regering, 'Situatie in Soedan en de humanitaire crisis. 29237-188', d.d. 17 oktober 2023 te raadplegen via: <https://open.overheid.nl/documenten/8b48589e-ef4a-4b34-b889-ba881fdc3a25/file>; en *Kamerstukken II 2022–2023*, 29 237, nr. 182, p. 3.

³⁸ Vgl. artikel 5 EUGS. Zie ook dagvaarding, rnr. 213 over de gemeenschappelijke database. Zie ook: Het Nederlandse exportcontrolebeleid in 2022: rapportage over de afgifte van vergunningen voor militaire, *dual-use* en foltergoederen van minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de minister van Buitenlandse zaken, p. 33, te raadplegen via: <https://open.overheid.nl/documenten/a82a949d-9ce1-4b0a-a0f3-6ca97987f24f/file>.

³⁹ Zie het standpunt van de Staat in antwoord 16 van het schriftelijk overleg van 18 november 2023: "Gedegen en onafhankelijk onderzoek zal nodig zijn om de relevante feiten boven water te krijgen. Het is in eerste instantie aan partijen zelf om onderzoek te doen naar vermeende schendingen van het humanitair oorlogsrecht. Daarnaast wordt momenteel onderzoek verricht naar alle partijen door het Internationaal Strafhof." Citaat te raadplegen op p. 17, via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023D46550&did=2023D46550>.

⁴⁰ S. Derix, P. van den Dool, 'Diplomatiek memo van Nederlandse Ambassade: Israël gebruikt 'onevenredig geweld,' NRC 13 november 2023 (**productie 13**). L. van de Ven, 'Buitenlandse Zaken doet aangifte vanwege lekken documenten over Gaza aan NRC, ' NRC 15 november 2023, te raadplegen via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/15/ministerie-van-buitenlandse-zaken-doet-aangifte-vanwege-gelekte-documenten-aan-nrc-a4180983>. Zie voorts CvA 6.10.

⁴¹ Zie CvA rnr. 12.6, 13.2-13.6 en 6.10.

⁴² Zie dagvaarding hoofdstuk 10 en vordering IV.

27. Zou het anders zijn, dan zouden staten iedere eigen verantwoordelijkheid uit de weg kunnen gaan door geen vaststellingen te doen.
28. Het Internationaal Gerechtshof bepaalde in zijn voorlopige maatregelen in de zaak tussen *The Gambia v. Myanmar* in januari 2020, dat er geen vereiste was om schendingen onder het Genocide Verdrag vast te stellen. Het ging er om dat:

“the acts complained of [...] are capable of falling within the provisions of the Genocide Convention”.⁴³
29. Ook de exportregels verplichten de Staat om levering van wapens te stoppen als het duidelijke *risico* bestaat dat deze bijdragen aan schendingen.
30. Dat zegt het EU Gemeenschappelijk Standpunt (EUGS).⁴⁴ Het Besluit strategische goederen (Bsg) en de Regeling NL009 zijn lagere regelgeving en moeten in lijn met het Gemeenschappelijk Standpunt worden toegepast.⁴⁵

4. DE VERPLICHTE TOETS ONDER HET EUGS, HET BESLUIT STRATEGISCHE GOEDEREN EN DE REGELING NL009

31. Het Bsg bepaalt dat een vergunning – óók een algemene vergunning zoals de NL009 – niet wordt verleend voor zover dit voortvloeit uit internationale verplichtingen.⁴⁶
32. Het Gerechtshof Den Haag heeft bepaald dat dit in ieder geval verplichtingen op grond van het EU Gemeenschappelijk Standpunt zijn, de acht criteria.⁴⁷
33. Criterium 1 van het EUGS bepaalt dat een uitvoervergunning wordt geweigerd indien dit in strijd is met internationale verplichtingen van de lidstaten, waaronder het Wapenhandelsverdrag.
34. Criterium 2 bepaalt dat een uitvoervergunning wordt geweigerd indien er een “duidelijk risico” bestaat dat de goederen “gebruikt worden bij het begaan van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht.”

⁴³ IGH 23 januari 2020, *Application of the Convention on the Prevention and punishment of the Crime of Genocide Request for the indication of Provisional Measures (The Gambia v. Myanmar)*, rnr. 30, te raadplegen via: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>.

⁴⁴ Criterium 2 onder c van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad van de Europese Unie van 8 december 2008 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, te raadplegen via: eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0944.

⁴⁵ Preambule 3 van het EU Gemeenschappelijk Standpunt. Zie ook Gerechtshof Den Haag, 17 mei 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:834, r.o. 2.4 en 3.7-3.8.

⁴⁶ Ten aanzien van uitvoer volgt dit uit artikel 5 lid 4 Bsg, voor uitvoer uit artikel 11 lid 3 Bsg en voor overdracht uit artikel 18 lid 4 Bsg.

⁴⁷ Gerechtshof Den Haag 17 mei 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:834, r.nr. 2.4. Zie ook uitvoerig dagvaarding hoofdstuk 8.

35. Reeds deze criteria (maar ook de andere die we in de dagvaarding hebben besproken⁴⁸) staan in de weg aan export naar Israël. De eerste 4 criteria zijn namelijk verbodscriteria, waarbij een negatieve beoordeling van één criterium leidt tot weigering.⁴⁹
36. Even ter vergelijking een andere casus, Jemen. Naar aanleiding van het conflict in Jemen heeft de Staat in 2016 “een extra kritische toetsing” gedaan waarna een aantal landen zijn uitgesloten onder de algemene vergunning NL007 (uit 2012).⁵⁰ Reden hiervoor:
- “Aangezien er een reële kans bestaat dat ook de ‘minder gevoelige’ militaire goederen, waarop [...] NL007 van toepassing is, worden ingezet bij de strijd in Jemen of bij mensenrechtenschendingen.”⁵¹
37. In het licht van deze criteria had de minister gebruik moeten maken van haar bevoegdheid onder artikel 8 van de NL009. In beide F-35 nota’s van het ministerie staat herhaaldelijk:
- “dat er een duidelijk risico bestaat dat ernstige schendingen van het humanitair oorlogsrecht plaatsvinden als het gevolg van het gebruik van de goederen”.⁵²
38. Het oordeel moet dan ook zijn: de F-35 exportvergunning met Israël als eindbestemming is in strijd met de criteria van het EUGS en dus onrechtmatig.
39. Nu de Staat die toets onder het EUGS niet heeft uitgevoerd, moet uw oordeel hetzelfde zijn.

⁴⁸ Zie dagvaarding nrs. 204-201 en 216-223..

⁴⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, ‘IOB Evaluatie nr. 424, Beleidsdoorlichting non-proliferatie, wapenbeheersing en exportcontrole van strategische goederen’, september 2018, p. 132, vt. 22: “De criteria 1 tot en met 4 zijn de verbodscriteria van het EUGS, de criteria 5 tot en met 8 de niet-verbodscriteria. Overeenkomstig de Gebruikersgids die op Europees niveau is ontwikkeld, leidt een negatief oordeel op de ‘verbodscriteria’ tot een negatief advies op de aanvraag. In het geval van een negatief oordeel op de criteria 5 tot en met 8 wordt een afweging van de situatie gemaakt; het leidt niet automatisch tot een afwijzing.”. Zie ook EU Council, ‘User’s Guide to Council Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing the control of exports of military technology and equipment’, 16 september 2019, online te raadplegen via: <https://www.consilium.europa.eu/media/40659/st12189-en19.pdf>

⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, ‘Het Nederlandse wapenexportbeleid 2016’, mei 2017, p. 6 te raadplegen via: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2017-06/het-nederlandse-wapenexportbeleid-in-2016.pdf>.

⁵¹ *Stcrt.* 2016, nr. 36336, te raadplegen via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2016-36336.pdf>. Nota F-35 onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444,454 en 455 (**productie 32**); Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 33**).

⁵² Nota F-35 onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444,454 en 455 (**productie 32**), p. 1, p. 2 (“Gezien het huidige gewapend conflict, met grootschalige bombardementen op Gaza met groot verlies onder de burgerbevolking, is sprake van een (duidelijk) risico dat de F-35-onderdelen middels de instandhouding van gevechtsvliegtuigen een bijdrage leveren aan ernstige schendingen van het humanitair oorlogsrecht door Israël”) en p. 3 (“In dit geval vindt u het (duidelijke) risico dat F-35’s worden ingezet bij ernstige schendingen van het humanitair oorlogsrecht zwaarder wegen dan de andere hierboven beschreven elementen”); Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 33**), p. 3 (o.a.: “DJZ merkt bij optie A op dat het risico bestaat dat geen uitvoering wordt gegeven aan het EU-wapenexportcontrolebeleid terwijl een duidelijk risico bestaat dat ernstige schendingen van het humanitair oorlogsrecht plaatsvinden als gevolg van het gebruik van de goederen (dit is een grond voor verplichte afwijzing onder het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexportcontrole).”), en p. 5.

“Zoals in het antwoord op vraag 4 toegelicht volgt **geen reguliere wapenexporttoets voor doorlevering van militaire goederen die vallen onder de meerjarige algemene vergunning NL009.”⁵³ [vet in origineel]*

40. De minister kan die verplichte toets niet omzeilen door een ander type vergunning op te tuigen en daarbij meer of anders te toetsen dan de 8 criteria.⁵⁴ Het feit dat de Staat nalaat aan hogere regelgeving te toetsen, moet u vol toetsen, en niet marginaal. Het gaat dan immers niet om de inhoud van de toets zelf, maar om het feit dat de Staat nalaat hogere regelgeving na te leven. Het Hof is daar in 2022 ook duidelijk over geweest.
41. Voor alle duidelijkheid: wij betwisten niet de bevoegdheid om een algemene vergunning vast te stellen.⁵⁵ Wat wij zeggen is dat de 8 criteria niet kunnen worden omzeild door het toetsmoment te beperken tot het moment van vaststellen van een algemene vergunning. In dit geval was dat in 2016. Toen is overigens ook niet getoetst.⁵⁶ Wijzen op de wettelijke plicht daartoe en op een toetsing door het Verenigd Koninkrijk volstaan niet.⁵⁷ Overigens lijkt het VK juist wél aan het EUGS te toetsen.⁵⁸
42. Ook na 2016 nooit meer toetsen is evident in strijd met het doel en strekking van het EUGS en ondermijnt ten ene male de effectiviteit daarvan.
43. Richtlijn 2009/43/EG waarborgt dat vóór uitvoer naar een derde land er altijd een lidstaat is die aan het EUGS toetst. En overigens: ook reeds verstrekte individuele vergunningen kunnen op ieder moment worden ingetrokken.⁵⁹
44. Bottom line is dat de Staat moet kunnen ingrijpen als zich een situatie voordoet die dat vergt onder het EUGS.
45. Als de minister geen gebruik maakt van haar bevoegdheid onder artikel 8 dan moet de ministeriële regeling worden aangepast.⁶⁰ Ook dat erkent de Staat:

⁵³ *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nr. 444: Antwoord op vragen van het lid Jasper van Dijk over de levering van JSF-onderdelen aan Israël, d.d. 23 november 2023, p. 4 (**productie 29**).

⁵⁴ Conceptverslag *Situatie in Gaza*, 23 november 2023, online te raadplegen via: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/commissieverslagen/detail?id=2023D46986&did=2023D46986>. Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking: “Maar het besluit of je al dan niet ingrijpt, neem je eigenlijk op basis van een geïntegreerde buitenlandpolitieke afweging of veiligheidsafweging. Dat doe je dus niet op basis van die acht exportcriteria. Daar kom je niet aan toe als je op basis van die brede afweging zegt: ik ga niet ingrijpen op grond van artikel 8. Ik toets dan niet op die acht exportcriteria.” Zie ook Emailcorrespondentie mr. L. Zegveld en prof. dr. Gareth T. Davies, d.d. 18-19 november 2023 (**productie 37**).

⁵⁵ CvA rnr. 9.1 en 9.3.

⁵⁶ Zie anders CvA rnr. 11.3.

⁵⁷ Zie anders CvA rnr. 10.13. Producties 21 en 22 (G).

⁵⁸ Producties 21 en 22 (G) en CvA rnr. 10.13: “The Government has carefully considered the case for an OGEL for JSF against the Consolidated Criteria in light of the fact that Israel is a confirmed export customer. Israel is expected to take delivery of its first aircraft in 2016 but it is not expected to be operationally deployed before 2018. At this time we do not believe there is a clear risk that the JSF would be used for internal repression, would aggravate existing internal tensions or conflict, or be used aggressively against another state. As none of the relevant thresholds for refusal have been reached, and given the huge potential benefits for UK industry, I believe that an OGEL is the most appropriate licence. Any licence can be revoked or amended where circumstances change significantly such that the export is no longer consistent with the Criteria. The OGEL for JSF is no different.”

⁵⁹ Artikelen 8, 15 en 23 Bsg.

⁶⁰ Vgl. artikelen 6a lid 2, 13 lid 2, 20 lid 2 Bsg.

“De tweede methode is dat het kabinet de Regeling Algemene Vergunning NL009 zelf aanpast zodat Israël als bestemming onder de algemene vergunning wordt uitgezonderd. Dit vereist het aanpassen van een ministeriele regeling.”⁶¹

46. Dat het kan, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat de minister in 2016 Jemen, Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten en Qatar uitsloot als eindbestemming onder de algemene doorvoervergunning NL007.⁶² Dit vanwege de reële kans op gebruik bij de strijd in Jemen of bij mensenrechtenschendingen. In 2019 wordt Egypte uitgesloten,⁶³ en in 2020 Turkije en Oekraïne.⁶⁴

47. Het kan dus allemaal. Het *moet* allemaal onder het EUGS.

5. ARGUMENTEN STAAT OM ISRAËL NIET UIT TE SLUITEN ALS EINDBESTEMMING VAN DE REGELING NL009

48. Links- of rechtsom moet er worden getoetst aan de criteria. Het Hof zei daarover:

“Het Gemeenschappelijk Standpunt laat met zijn nauwkeurig en deels dwingend geformuleerde voorschriften geen ruimte voor beleidsvrijheid van individuele lidstaten buiten de bepalingen van het Gemeenschappelijk Standpunt om.”⁶⁵

49. Minder strikte sub-eisen op nationaal niveau – zoals mogelijk in artikel 8 van de NL009 waar wordt gesproken van integrale buitenlandpolitieke of veiligheidsafwegingen – mogen dus niet.

50. Opnieuw wijs ik erop dat de minister zelf reeds heeft gezegd dat aan criterium 2 is voldaan. Dat betekent reeds dat het toch toestaan van export in strijd is met het EUGS en komen we aan verder argumenten niet toe.

“Ondanks het door DJZ geconstateerde duidelijk risico dat Israëlische F-35s betrokken zijn en of raken bij schendingen van het humanitair oorlogsrecht luidt in optie A het advies om niet in te grijpen in de werking van de NL009.”⁶⁶

51. Ik loop de door de minister aangevoerde andere argumenten toch na en beoordeel deze in het licht van de verplichte 8 criteria.

52. Ik houd hierbij de volgorde van de tweede F-35 nota aan,⁶⁷ niet de conclusie van antwoord, maar dezelfde argumenten staan in beide stukken. In deze F-35 nota lezen we:

“DVB adviseert om te kiezen voor optie A gelet op”⁶⁸

53. *“Het belang van de F-35 in de Israëlische regionale veiligheidsstrategie.”* Het vierde Criterium van het EUGS werkt echter precies andersom: het is een dwingende weigeringsgrond als het

⁶¹ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 6 (**productie 33**).

⁶² *Stcrt.* 2016, nr. 36336, online te raadplegen: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2016-36336.pdf>.

⁶³ *Stcrt.* 2019, nr. 7267, te raadplegen via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-7267.pdf>.

⁶⁴ *Stcrt.* 2020, nr. 55420, te raadplegen via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2020-55420.pdf>.

⁶⁵ Gerechtshof Den Haag, 17 mei 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:834, r.nr. 3.7.

⁶⁶ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 4 (**productie 33**).

⁶⁷ Te weten die van 15 november. Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 2-5 (**productie 33**).

⁶⁸ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 2-5 (**productie 33**).

ontvangende land de wapens gebruikt voor territoriale aanspraken, waarbij rekening wordt gehouden met “de noodzaak de regionale stabiliteit niet sterk in negatieve zin te beïnvloeden”. Gezien de evidente militaire suprematie van Israël in de regio en de veiligheidsgaranties van de VS, recent nog bevestigd,⁶⁹ lijkt deze geenszins in het geding. Daarnaast geldt dat dit criterium geen grond kan zijn om export toe te staan nu verschillende andere criteria negatief uitvallen.⁷⁰

54. De Staat koppelt hieraan het recht op zelfverdediging van Israël. Dat is Criterium 5 van het EUGS. Het is de vraag of Israël als bezettende macht een recht op zelfverdediging toekomt, maar het moet zich hoe dan ook aan de regels van noodzaak en proportionaliteit houden.⁷¹ Belangrijker nog is dat Criterium 5 geen gewicht in de schaal kan leggen, omdat het bepaalt dat de veiligheidsbelangen van bevriende landen “niet van invloed mag zijn op de toepassing van de criteria inzake de naleving van de mensenrechten”.
55. Een tweede argument van de minister om de export niet tegen te houden zou zijn dat dit alle landen zou raken die deelnemen aan het F35 programma.

** “Indien u gebruik maakt van de bevoegdheid onder Artikel 8 van de Regeling Algemene vergunning NL009 heeft dat tot gevolg dat bedrijven voor **alle transacties** onder het F 35 programma bij de Douane een individuele vergunningsaanvraag moeten indienen. De reguliere wapenexportcontroleprocedure middels een toets aan het Europese wapenexportbeleid is dan van toepassing.”⁷²*

56. Dat is natuurlijk niet zo. “Een algemene uitvoervergunning kan onder beperkingen worden vastgesteld en er kunnen voorschriften en voorwaarden aan verbonden worden”, bepaalt artikel 13(2) Bsg. En zo blijkt ook uit het voorbeeld dat ik noemde van uitsluitingen van verschillende landen op verschillende momenten onder de NL007. Nergens staat – ook niet in artikel 8 Regeling NL009 – dat dit een alles-of-niets regeling moet zijn. De minister kan ten alle tijden gebruik maken van haar bevoegdheid onder artikel 8 uitsluitend waar het betreft door- of uitvoer naar Israël.

57. In de eerste F-35 nota bestond deze zogenoemde juridische belemmering ook niet.⁷³ Er stond:

⁶⁹ Zie o.a. CvA rnr. 6.4 (productie 10 (G) p. 3) en dagvaarding rnr. 323. Zie ook Democracy Now!, ‘State Department Official Resigns, Says Israel Is Using U.S. Arms to Massacre Civilians in Gaza’, d.d. 23 november 2023, p. 6-7 (**productie 44**).

⁷⁰ EU Council, ‘User’s Guide to Council Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing the control of exports of military technology and equipment’, 16 september 2019, pp. 83-84, online te raadplegen via: <https://www.consilium.europa.eu/media/40659/st12189-en19.pdf>

⁷¹ De VN *Special Rapporteur*: “No asserted right of self-defence under international law can cover such attacks”, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Gaza: Destroying civilian housing and infrastructure is an international crime, warns UN expert’, 8 november 2023 (**productie 24**). Zie ook A. Nollkaemper, ‘Israël wil een ander regime in Gaza, maar dat gaat te ver want tast het zelfbeschikkingsrecht van Palestina aan,’ NRC 16 oktober 2023, te raadplegen via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/10/16/israel-wil-een-ander-regime-in-gaza-maar-dat-gaat-te-ver-want-tast-het-zelfbeschikkingsrecht-van-palestina-aan-a4177410> en dagvaarding hoofdstuk 11. Zie verder R. Wilde, ‘Israel’s War in Gaza is Not a Valid Act of Self-defence in International Law’, d.d. 9 november 2023 (**productie 42**).

⁷² Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 5 (**productie 33**).

⁷³ Nota F-35 onderdelen Israel - het besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455 (**productie 32**).

*“Indien u gebruik maakt van deze bevoegdheid, dienen bedrijven ook voor transacties onder het F-35-programma bij de Douane een individuele vergunningsaanvraag in te dienen indien de goederen naar Israël gaan”.*⁷⁴

*“Het tijdelijk uitzonderen van Israël wordt ongewenst geacht, omdat deze tijdelijkheid impliceert dat dit na verloop van tijd kan worden gesteld dat deze risico's niet langer bestaan. Dit wordt gezien de volatiele situatie in de regio onwaarschijnlijk geacht.”*⁷⁵

58. Het is pas na de NRC publicatie,⁷⁶ dat er een tweede nota kwam met daarin de zogenaamde juridische onmogelijkheid om de Regeling NL009 alleen voor deze situatie van de Gaza oorlog aan te passen.

59. Een derde reden om de export niet tegen te houden zou zijn, dat het de reputatie van Nederland schaadt. De Staat vreest voor “De impact van ingrijpen op de relatie met F 35 partners. Ingrijpen in de export tast bovendien die Nederlandse F-35 “business case” aan.

** - “De impact van ingrijpen op de relatie met F 35 partners in het bijzonder de VS en Israël. Ingrijpen betekent terugkomen op eerder gemaakte afspraken over de betrouwbare levering van F 35 onderdelen vanuit een Regional Warehouse voor de Europese regio. Dit doet afbreuk aan verwachtingen van alle F 35 partners.*

*- “De negatieve consequenties voor de positie van het ERW. Het verstoren van de logistieke keten van levering van F35 onderdelen kan aanleiding zijn voor F35 partners om verdere dienstverlening van het ERW tbv het F35 programma in twijfel te trekken. Het ERW is onderdeel van de NL-F-35-business case.”*⁷⁷

60. Artikel 10 EUGS erkent dit belang. Het bepaalt echter ook dat het niet van invloed mag zijn op de toepassing van de 8 criteria van het EUGS. Dat Nederland zich aan zijn eigen (en hogere Europese) exportregels en internationaal recht moet houden, was bekend bij het aangaan van de samenwerking met de VS, Israël en andere Europese landen.

61. Tot slot werpt de Staat dan nog op: De beperkte materiele werking van ingrijpen.

*“Het ligt voor de hand dat Israël bij een Nederlandse leveringenstop via andere wegen zal worden bevoorrad met F-35 onderdelen bijvoorbeeld vanuit de hubs in de VS en/of Australië. Hierover heeft Nederland geen zeggenschap.”*⁷⁸

62. Ook deze grond kent het EUGS niet en moet ferm worden afgewezen. Het gaat erom dat de Staat niet bijdraagt een schendingen. Wat de VS doet is niet aan ons. Overigens verplicht het

⁷⁴ Nota F-35 onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444,454 en 455, p. 3 onder optie B (**productie 32**).

⁷⁵ Nota F-35 onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 19 oktober 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444,454 en 455, p. 3 (**productie 32**).

⁷⁶ S. Derix, P. van den Dool, ‘Nederland blijft Israël F35-onderdelen leveren ondanks waarschuwing schending oorlogsrecht,’ *NRC* 7 november 2023 (**productie 14**).

⁷⁷ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 2 (**productie 33**).

⁷⁸ Nota F-35 Onderdelen Israël – besluit over algemene vergunning NL009, d.d. 15 november 2023, bijlage bij *Aanhangsel Handelingen II 2023-2024*, nrs. 444, 454 en 455, p. 2 (**productie 33**).

Wapenhandelsverdrag de Staat om het risico op omleiding te beoordelen en zo nodig beperkende maatregelen te treffen (artikel 11).⁷⁹

63. Kort samengevat zijn de argumenten tegen het gebruik maken van de bevoegdheid onder artikel 8 dat we niet precies weten hoe het moet, het in de optiek van de minister weinig oplevert en politieke/reputatie belangen de overhand moeten hebben. Deze argumenten moeten het echter afleggen tegen de juridische argumenten: het voorkomen van het *risico* dat militair materieel uit Nederland ingezet wordt bij ernstige schendingen en vele duizenden burgerslachtoffers in Gaza.

⁷⁹ Zie in dit kader bijvoorbeeld de oproepen van Spanje, Zuid-Afrika en Saudi Arabië tot een wapenembargo: Middle East Monitor, 'Spanish deputy PM calls for sanctions and arms embargo against Israel', d.d. 16 november 2023 (**productie 41**), The New Arab Staff, 'Saudi crown prince Mohammed bin Salman calls for 'arms embargo' on Israel over Gaza', d.d. 22 november 2023 (**productie 45**) en DefenceWeb, 'No South African arms exports to Israel', d.d. 18 november 2023 (**productie 46**).